

ביאורים

לאחר שעמדנו על הסיבה הראשונה מדוע המציאות של עם ישראל בגלות אינה טבעית - עובר המהר"ל לסיבה השנייה.

כשאנו מתבוננים על העולם אנו רואים שחלקיו של העולם נמשכים אלה לאלה במטרה להתאחד. כך אנו רואים במשיכה בין הזכר לנקבה, בין החברה, שהולכת ונעשית כפר גלובלי, לבין עצמה, וכן בחוקי הפיזיקה - כוח הגרביטציה, המגנט ועוד. כוח האחדות מוטבע עמוק בטבע המציאות.

כוח האחדות הוא שמאפיין את עם ישראל לעומת אומות העולם. מטרתו של כוח זה בעם ישראל היא קידוש החיים, והיא מקיפה כל אחד מפרטיו. הרב קוק זצ"ל מסביר שהגדרתו של אדם מיישראל היא קודם כל שהוא ישראלי, לפני שהוא אדם. כה גבוהה היא הנשמה הישראלית, שהיא שורש חיינו [אורות ישראל ב, ג]. אי לכך, פיזור בעם ישראל הוא מצב אבסורדי - הרי כל המציאות מתאחדת, קל וחומר שעם ישראל צריך להיות מאוחד.

היו שטענו שישאל חטאו ועל כן הם במצב זה. המהר"ל דוחה טענה זו. גם כשחטא מסויים מנתק אותנו מהנשמה הישראלית הרי זהו ניתוק רק ברובד החיצוני של הנפש, שכן הקשר בין אדם מיישראל לנשמתו הישראלית הוא מהותי, ואינו יכול להתנתק לעולם. זהו הטבע הסגולי שברא ה', ואין מעשה אנושי שיכול לשנות טבע זה, גם מעשה אסור. לפיכך, גם יהודי מומר הוא עדיין יהודי. גם אם נוצר מצב של פיזור ופיורוד, הוא חייב להשתנות. הפירוד סותר את הטבע הפנימי של עם ישראל, והרצונות לשוב ולהתאחד ינצחו כל ניתוק זמני שנגרם בגלל חטא, אפילו החמור ביותר.

הסיבה השלישית לכך שהגלות היא מצב לא נורמלי היא שמצב שבו אומה משעבדת אומה אחרת הוא מצב לא טבעי. לכל אומה יש תפקיד בעולם וכדי לבצע אותו היא חייבת להיות חופשייה. כאשר אומה אחרת שולטת עליה, כוחה של האומה הנשלטת מדוכא, ומשום כך אינו יכול לצאת לפועל.

המהר"ל מעיר שעליונות ישראל על האומות שונה באופן מהותי משלטון אחר - זו עליונות שמטרתה להפריח ולהעצים את תפקידה של כל אומה, על ידי חיבור אותה אומה אל הקב"ה. היא אינה רומסת אלא מחברת למדרגות רוחניות עליונות. דומה הדבר לאמרת חז"ל 'מקום ארון אינו מן המידה' [בבא בתרא צט:] - הרוחניות אינה תופסת מקום. היא דומה לאוויר, שלא מפריע, אך בלעדיו אין חיים. כאלה הם ישראל. מטרתם היא להפיח חיים אלוהיים באומות כולן. המצב שבו האומות שולטות על ישראל וכולאות את רוחו האדירה הוא מצב בלתי נסבל, שהטבע הרוחני של העולם, המהות הפנימית והמגמה האלוהית, תובעים בעוצמה לשנותו.

הרחבות

• אחדות ישראל בארץ ישראל

וכמו כן הפזור אינו דבר טבעי. המהר"ל מסביר שעם ישראל הוא עם מאוחד, שהגלות והפיזור אינם טבעיים לו. המהר"ל מדגיש שדווקא בארץ ישראל עם ישראל מקבל משמעות של כלל "כי כאשר נכנסו ישראל לארץ, היו עם אחד וגמרי... ולא נעשו עם ישראל מחוברים להיות עם אחד לגמרי עד שבאו לארץ והיו ביחד בארץ, והיה להם מקום אחד היא ארץ ישראל, ועל ידי ארץ ישראל הם עם אחד לגמרי" [נתיבות עולם, נתיב הצדקה ו]. מסביר זאת הרב עוזי קלכהיים: "המהר"ל מבליט את הקשר הכפול של האומה מצד נשמתה ומצד גופה. כשם שמקור מחצבתה של האומה הוא משורש האחדות, וכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, מצד מהותם. כן קיים בסיס ארצי לקיום הגוף של ישראל בארץ ישראל. בארץ ישראל קיימת האומה כיחידה אחת, גויה לאומית, שכל יחיד מהוה חלק ממנה, ולא כפרט בפני עצמו" [אדרת אמונה, עמ' 225]. אחדות עם ישראל מתגלה באופן שלם דווקא בארץ ישראל כשעם ישראל חי חיים ציבוריים.

וכמו כן הפזור אינו דבר טבעי. וכמו שחוזר כל דבר ודבר אל מקומו, כך חוזרים החלקים המפוזרים והנפרדים להיותם כלל אחד. ודבר זה מבואר לכל אדם אשר הוא בן דעת, כי כל החלקים ענין אחד להם, ואם כן למה יהיה חלוק ביניהם, ולא יתאחדו, מאחר שהם דבר אחד?! ולכך כל פזור עומד להתפנס יחד. ולפיכך פזור ישראל בין האמות הוא דבר יוצא מן הטבע, שמתאחד שהם אמה אחת, ראוי שיהיו עומדים יחד להיות אחד, כמו שמתמצא כל הדברים הטבעיים אינם מחלקים לשנים, רק הם מתקבצים ביחד, וכן, כל הנחלים הולכים אל הים (קהלת א, ז), להיות מתקבצים, ואין דבר אחד מתחלק. ומאשר האמה הישראלית אמה אחת, בלתי מחלקת ומפרדת יותר מכל האמות, ראוי שיהיו מקבצים יחד. ומזה נראה, כי הפזור להם בפרט אינו טבעי כלל. ואי אפשר לומר שדבר זה הוא בשביל חטא ועון, סוף סוף דבר זה הוא בלתי טבעי, דהיינו הפזור לישראל, ויהיה הבלתי טבעי נעשה טבעי אם היה זה לעולם.

ועוד, כי לפי סדר המציאות אין ראוי שתהיה אמה משעבדת באחרת להכביד על עליה, כי השם יתברך ברא כל אמה ואמה לעצמה. רק מה שראוי שיהיו ישראל עליון על גוי הארץ, כפאשר עושים רצון המקום, דבר זה ענין אחר, כי כך ראוי לפי סדר המציאות בשביל מעלתו ומדרגתו. אבל שאר האמות, לפי סדר המציאות, ראוי שכל אמה ואמה מצד שנבראת לעצמה, שלא תהא רשות אחרים עליה. ואם היה נשאר דבר זה תמיד, הוא הגלות, ונד האמות מושלים על ישראל, היה דבר זה, שאינו לפי סדר המציאות, והוא שנוי סדר העולם, עומד תמיד, ודבר זה אי אפשר. ולכך מן הגלות נוכל לעמוד על הגאולה.

גם הפיזור (שבגלות) אינו דבר טבעי לישראל. כמו שכל דבר חוזר אל מקומו הטבעי, כך החלקים של דבר אחד שואפים לחזור ולהתאחד. דבר זה ברור לכל בן דעת, כי לכל החלקים ענין אחד, ולמה לא יתאחדו?! לכן חלקים של דבר אחד שנתפזרו, עתידים לחזור ולהתאחד. אם כן פיזור עם ישראל בין אומות העולם הוא דבר שאינו טבעי, מכיוון שהם אומה אחת, לכן בהכרח הם יחזרו להתאחד. כך הוא הדבר בכל הדברים שבעולם הטבע, שאינם מתחלקים אלא מתאחדים. כל הנחלים הולכים אל הים, לשוב ולהתאחד. מאחר ועם ישראל אינו עם מחולק, אדרבא הוא עם אחד, יותר מאשר שאר האומות, לכן בהכרח עם ישראל ישוב להתאחד. אי אפשר לומר שעם ישראל יישאר מפוזר כעונש על חסאייהם, מפני שהפיזור הוא דבר בלתי טבעי להם, ולא יתכן שהבלתי טבעי ייחפך להיות טבעי. ועוד, לפי סדר העולם, אין זה ראוי שאומה תשעבד אומה אחרת להטיל עליה עול, כי ה' ברא את העולם כך שכל אומה עומדת בפרשות עצמה. ומה שישאל עליונים על שאר האומות, כאשר הם עושים רצונו של מקום, הוא ענין אחר, הנובע מפני מעלתם המיוחדת של ישראל, וכך היא התכנית האלוהית של סדר העולם. בכל אופן כל אומה ראויה להיות אומה עצמאית ללא שעבוד לאומה אחרת. אם הגלות הייתה דבר נצחי, היו האומות שולטות על ישראל, והיה הדבר שאינו טבעי הופך להיות טבעי, וכבר התבאר שזה דבר לא אפשרי. לכן ממצאות הגלות נוכל לעמוד על היות הגאולה דבר מוכרח.

ג. מצד מעלת ישראל שכל אומה נבראה להיות בת חורין, והשעבוד נוגד לטבעה

ב. מצד העם עם ישראל הוא עם אחד, והפיזור אינו טבעי